

ZNAČAJ KONTEKSTA U PROUČAVANJU JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Nekoliko decenija unazad, u lingvistici, književnoj kritici, studijama kulture i interdisciplinarnim oblastima koje obuhvataju sociologiju, psihologiju i studije medija, proliferacija termina *kontekst* i od njega izvedenih *kontekstualni*, *(de)kontekstualizacija*, *(ne)zavisan od konteksta*, itd., mogla bi se smatrati nekom vrstom 'kontekstualnog zaokreta', nasuprot različitim formalnim paradigmatama koje pojave posmatraju uglavnom kao autonomne entitete. Pojam konteksta, od daleke latinske etimologije 'upredati nešto zajedno' i tradicionalne filološke upotrebe da označi samo tekst koji okružuje neki drugi deo teksta o kome je reč ili je direktno povezan sa njim, u delima Malinovskog, Ferta i Halideja proširen je toliko da znači ne samo jezički kontekst, već i mnogo bitnije, situacioni i kulturni kontekst. U najnovijim, kognitivističkim modelima, pojam kognitivnog konteksta obuhvata i dodatna znanja, pretpostavke i verovanja učesnika u nekom činu komunikacije. Sve to može da dinamično utiče na stvaranje i interpretaciju iskaza, tekstova i diskursa.

Gudvin i Duranti u svom još uvek uticajnom zborniku *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon* (Goodwin and Duranti 1992: 32) kažu: "The notion of context stands at the cutting edge of much contemporary research into the relationship between language, culture and social organization". Imajući to u vidu, a sledeći dugogodišnju tradiciju aprilskih skupova na Filozofskom fakultetu u Nišu, koji opštu temu proučavanja jezika i književnosti uvek smeste u neki specifični i aktuelni tematski okvir, trinaesta konferencija je u fokusu imala upravo *kontekst*. Cilj konferencije *Jezik, književnost, kontekst*, održane na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu 12. i 13. aprila 2019, bio je da ispita kontekst kao dinamični i relacioni pojam, iz perspektive književnoteorijskih i lingvističkih disciplina. Želeli smo da istražujemo kako se jezik stvara, koristi i razume u zavisnosti od različitih jezičkih i vanjezičkih kontekstualnih parametara, i kako književni i neknjiževni tekstovi mogu da utiču i da budu pod uticajem istorijskih, kulturnih i intelektualnih okvira, vremenskih, prostornih i društvenih odrednica, diskursnih elemenata i interpersonalnih i kognitivnih faktora. Da je ovo bila inspirativna tema potvrdio je već i sam broj učesnika konferencije *Jezik, književnost, kontekst*: na skupu je učestvovalo 120 istraživača iz različitih filoloških i srodnih disciplina, sa brojnih univerziteta i naučnih institucija u Srbiji i iz inostranstva (Bosna i Hercegovina, Makedonija, Slovenija, Austrija, Bugarska, Češka, Slovačka, Rusija, Ukrajina). Oni su u okviru dvadeset tematskih sesija izložili stotinak radova. Posle selekcije prispelih radova i rigoroznog recenzentskog postupka, tematski Zbornik sadrži pedeset četiri rada, iz obe glavne oblasti našeg skupa, jezika i književnosti. Nakon dva plenarna izlaganja, radovi su grupisani u šest segmenata: „Jezik, misao, društvo, kontekst – filozofska i istorijska perspektiva“, „Značenje i upotreba jezičkih jedinica u odnosu na jezički, žanrovski i

društveni kontekst“, „Kontekst nastave jezika i književnosti“, „Strana književnost u kontekstu“, „Domaća književnost u kontekstu“, i „Context in literary studies“.

Zbornik *Jezik, književnost, kontekst* otvaraju dva plenarna izlaganja, u kojima su plenarni izlagači iz perspektive analize diskursa i književne teorije demonstrirali značaj konteksta i kontekstualne analize za interpretaciju političkog i javnog diskursa i jednog specifičnog književnog žanra. U radu „Performing populist style in context“ Jan Hovanec (Chovanec), sledeći definiciju populizma kao političkog stila i nastupanja, analizira kontekstualizovane primere populističke retorike. Na osnovu materijala iz videobloga o tekućim događajima, koji pravi vođa najistaknutije češke populističke partije, autor uočava i analizira neke od tipičnih karakteristika populističkog diskursa, npr. diskursivnu konstrukciju narativa pretnje, namerno stvaranje tema o skandalima i ekstremno verbalno prozivanje onih koji pripadaju drugim grupama, u konkretnom slučaju u naročitoj meri elitnim društvenim kategorijama (mediji, kvalitetni provladini mediji, EU), za koje se smatra da ne predstavljaju interese naroda. Autor uverljivo obrazlaže tezu da u javnim nastupima populistički političari vešto eksploatišu različite forme konteksta i intertekstualnosti da bi promovisali svoju agendu.

Bojan Jović u radu „Filmovi od papira“ u srpskoj književnosti – osnovne osobine i neke moguće kontekstualizacije“ bavi se jednim relativno manje poznatim žanrom u srpskoj književnosti – fenomenom „papirnih filmova“, specifičnih književnih dela koja nastoje da oponašaju ili primene određene osobenosti filmskog medija kroz različite intermedijalne ili multimedijalne postupke. Nakon ocrtavanja osnovnog konteksta odgovarajućih pojava u najvažnijim evropskim avangardnim pokretima, autor ukazuje na različite mogućnosti povezivanja književnih i kinematografskih elemenata, kao i na osnovna teorijska promišljanja ovih postupaka. Autor razmatra i razloge za naglašenu zastupljenost ovog fenomena u međuratnoj srpskoj književnosti, uz komentare o načelnom odnosu filma i književnosti datog razdoblja, kao i o najvažnijim primerima oživljavanja tradicije „kino-pisanja“ u srpskoj književnosti sa kraja XX i početka XXI veka.

Prvi segment zbornika *Jezik, književnost, kontekst* naslovljen „Jezik, misao, društvo, kontekst – filozofska i istorijska perspektiva“ sadrži pet radova koji se bave kontekstom u veoma širokom smislu i značajem tako shvaćenog konteksta za ljudsko mišljenje i delanje, kao i razvoj i upotrebu jezika. Često se kaže da ono što je rečeno ili napisano, ono što tumačimo, treba staviti u „drugačiji“ ili „širi kontekst“. Staviti u kontekst, u opštem smislu, znači da se neka pojava ili neko delo mora tumačiti u relaciji sa celinom kojoj pripada i celokupnim okruženjem koje formira značenje.

U radu „Princip hermeneutičkog kruga i ideja o istorijskom kontekstu“ Biljana Radovanović povezuje učenje o hermeneutičkom krugu i učenje o istorijskom kon-

tekstu i daje iscrpan istorijsko-teorijski pregled razvoja ideja, sa posebnim osvrtom na istorizam i relativizam. Hermeneutika se smešta u značenjski prostor između izgovorene i unutrašnje reči u nastojanju da osvetli njihov međusobni odnos. U tom smislu kontekst se može naći i u unutrašnjoj i u spoljašnjoj reči, i analizirati kao kontekst u kojem se odvija mišljenje i kao i kontekst u kojem se dešava recepcija ili razumevanje. Kontekstualno sagledavanje podrazumeva jasniju i direktniju vezu između nekog segmenta analize i celine kojoj ovaj segment pripada.

O društvenom i istorijskom kontekstu piše i Milan D. Živković u radu „Engleski jezik u kontekstu razvoja multikulturalnog britanskog društva“, zalažući se za višeslojan i višedimenzionalan pristup analizi jezika u društvenom kontekstu, imajući naročito u vidu kompleksan istorijski razvoj britanske imperije. Neprestani dolazak doseljenika različitog etničkog porekla, raznoliki maternji jezici, religiozna uverenja, navike, civilizacijske vrednosti, sve ovo utiče i doprinosi današnjoj dvojakoj prirodi engleskog jezika – s jedne strane, on predstavlja elemenat individualne i društvene integracije, dok, s druge strane, predstavlja jedan od faktora dezintegracije među ljudima u potencijalnom multikulturalnom društvu. Trougao postmatranja koji čine jezik – istorija – društvo primenjen u ovom radu, mogao bi biti značajan za razumevanje prirode jezika i njegove promene u kontekstu razvoja jednog multikulturalnog društva, te uvida u procese koji se odvijaju u multietničkim i multikulturalnim društvima širom sveta.

O uticaju konteksta na jezik medija pišu Zoran Jovanović i Ivana Stojanović Prelević. Autori polaze od podele konteksta filozofa Kenta Baha na užu i širu, gde je kontekst u užem smislu ograničen na kratku listu parametara za indeksikale i vreme (koji nam govore o identitetu govornog lica i slušaoca, i vremenu izricanja), dok širi kontekst predstavlja ne-semantičku informaciju (znanje komunikatora, psihološko stanje, zajedničko razumevanje situacije itd.) i pomaže pri razumevanju značenja poruke. Identifikujući specifičnosti jezika medija u odnosu na jezik u svakodnevnoj upotrebi, autori ukazuju na značaj šireg konteksta za razumevanje jezika medija (pisanog i vizuelnog) i na potrebu za razumevanjem konteksta, kao pretpostavke kritičkog odnosa prema medijima.

Iz perspektive moralne lingvistike, kao filozofske grane koja se bavi pitanjem semantičke funkcije i konteksta moralnog diskursa, Isidora Jovanović i Vladimir Lukić u radu „Moral linguistics and language of ethics: constructivist response to the emotivist position“ elabiraju emotivističku poziciju koja pripada ne-kognitivističkoj grani i koja tvrdi da ne postoje moralne vrednosti, ni moralne činjenice; stoga, definicija moralnog jezika jeste isključivo emocionalna reakcija na određene događaje, smatrajući ih prihvatljivim ili neprihvatljivim našem subjektivnom ja. Ovakav stav bi značio da u upotrebi našeg moralnog jezika nema mesta za kontekst. Autori problematizuju ovaj stav i ispituju probleme na koje nailazi emotivizam. Oni kao alternativnu poziciju nude konstruktivizam, koji kaže da se naš moralni jezik ne oblikuje samo na osnovu emocija, već i na osnovu racionalnosti.

Marko Perić i Milan Jovanović u radu „U prilog dvostrukoj kontekstualnoj zavisnosti saznanjih tvrdnji“ kreću sa pozicija konverzionog kontekstualizma, stano-

višta u filozofiji jezika prema kojem pitanje ispravnosti saznavnih tvrdnji (kojima se izriče da neki subjekt nešto zna ili ne zna) ima izraženu pragmatičku dimenziju, te da odgovor na to pitanje može varirati od konteksta do konteksta. Ali, postavlja se pitanje o čijem se kontekstu tu radi, da li istinitost neke tvrdnje zavisi od konverzionog konteksta osobe koja to tvrdi ili od konteksta osobe o čijem se znanju radi? Autori analiziraju probleme standardne verzije epistemičkog kontekstualizma, koji se u literaturi često naziva *kontekstualizam pripisivača znanja* engl. *attributor contextualism*). Uprkos teorijskom fokusu te vrste kontekstualizma na kontekst onoga ko izvesnom subjektu pripisuje ili odriče znanje, autori tvrde da pomenuti problemi ukazuju upravo na nezanemarljivi značaj faktora vezanih za konverzioni kontekst subjekta saznanja prilikom evaluiranja epistemičkih tvrdnji. Ukazujući na suštinske razlike između kontekstualizma subjekta (engl. *subject contextualism*) i kontekstualizma pripisivača znanja, autori daju argumente u prilog inkorporacije ovih faktora prilikom procene istinosnih vrednosti saznavnih tvrdnji kojima se subjektu pripisuje znanje.

Drugi segment zbornika *Jezik, književnost, kontekst* sadrži 14 radova i naslovljen je „Značenje i upotreba jezičkih jedinica u odnosu na jezički, žanrovski i društveni kontekst“. Za razliku od prvog segmenta, ovi radovi bave se partikularnijim lingvističkim temama i, u empirijskim istraživanjima, ispituju konkretne jezičke jedinice (na fonološkom, morfološkom, leksičkom frazeološkom, sintaksičkom, semantičkom i pragmatičkom nivou), iz perspektive različitih lingvističkih disciplina, sa posebnim fokusom na značaj strukture, funkcije i dinamične interakcije različitih tipova jezičkog i vanjezičkog konteksta (kognitivnog, afektivnog, društvenog, kulturnog, interaktivnog itd.)

Prvi rad u ovom segmentu je iz oblasti forenzičke lingvistike. Kristina Tomić u radu „The effect of linguistic context on speaker recognition by earwitnesses in voice line-ups“ opisuje proceduru prepoznavanja govornika koja se sprovodi pri saslušanju svedoka laika koji su prisustvovali nekom zločinu ili incidentu i čuli glas počinioca ali ga nisu videli. U eksperimentu slušanja glas osumnjičenog predstavljen je u nizu drugih sličnih glasova, a na to kako svedoci pamte glasove utiču brojni kao što su: vreme koje je proteklo između incidenta i saslušanja, trajanje izričaja u eksperimentu, broj dodatnih glasova, emotivno stanje slušaoca i drugi. Autorka je sprovedla empirijsko istraživanje sa dva eksperimenta prepoznavanja glasa sa ciljem da utvrdi da li jezički kontekst, tj. „ono što se govori“ utiče na ljudsku sposobnost prepoznavanja glasova. U prvom eksperimentu, glas je bio predstavljen u jezičkom kontekstu, tj. izričci su bili smisaone celine koje imaju neko značenje u srpskom jeziku. U drugom eksperimentu, snimak takozvanog počinioca bio je izmenjen tako da sadrži delove govora ali bez reči i rečenica u celosti, tj. zvučni signal predstavljen van jezičkog konteksta. Rezultat prepoznavanja bio je znatno niži u drugom eksperimentu (12,5%) u odnosu na prvi (40,63%). Ovi rezultati nam pokazuju da je veća verovatnoća da će slušaoci zapamtiti glas, ili se usuditi da ga prepoznaju, ako mogu da razumeju ono o

čemu se govori. Ovakvi rezultati pokazuju nam da je percepcija glasa neraskidivo vezana za jezičke informacije koje dobijamo slušajući nekoga kako govori i da akustički signal sam po sebi nije dovoljan za percipiranje glasa.

Nekoliko narednih radova bavi se leksikom. Tanja Milosavljević u radu „Kontekstualne metaforičke realizacije glagola govorenja u prizrensko-timočkim govornima“ polazi od činjenice da model i sadržaj komunikacije determinišu semantički potencijal glagolskih leksema, koji se aktuelizuje u konkretnoj govornoj situaciji. Kontekstualno uslovljene metaforičke značenjske realizacije glagola govorenja otkrivaju mnoge semantičke dimenzije opšteg koncepta *govor*, odražavajući različite aspekte govornog čina, karakteristične za jezičko saznanje dijalekatske jezičke ličnosti. Metaforičkom modeliranju podvrgnuti su različiti elementi komunikativnog procesa, a analizom je utvrđeno da su najpodložnije semantičkoj transformaciji spoljašnje komponente akta govorenja diferencirane semama-konkretizatorima: 'intenzitet zvuka' (*grmi, praska, pršti, kreka, laje, rika, rove, urla, čapati, razdžaboli se, razdžakoli se*), 'brzina (tempo) govora' (*lomoti, melje, brboće*), 'nejasnost govora' (*mumla, mrmnja, džamka*) i činioci integrisani semantičkim znakom 'govori koješta' koji referiraju na sadržaj govora (*baje, drnda, žvaka, melje, tropa, traska, trtlja*). Glagoli-metafore kojima se na dijalekatskoj jezičkoj slici sveta verbalizuje koncept govorenja poseduju veliki kreativni potencijal koji se aktuelizuje u govornom činu pod uticajem jezičkog i izvanjezičkog konteksta.

Dva rada bave se tvorbenim sufiksima u srpskom jeziku. U radu „Kolokabilnost prideva na *-(lj)iv* i priloga u srpskom jeziku“, Aleksandra Janić pošavši od podele prideva na *-(lj)iv* u srpskom jeziku na one sa modalnom komponentom značenja, skalarnom komponentom, te sa skalarnošću nad modalnošću, ispituje kako semantika prideva na *-(lj)iv* utiče na ograničavanje konteksta u kojima se javljaju. Konkretno, primenjujući korpusnu i introspektivnu metodu, autorka ispituje potencijal pomenutih prideva da kolociraju sa priložima poput *vrlo, veoma, mnogo, malo, lako, teško, dobro, potpuno*, kao i da utvrdimo da li rečenični kontekst može uticati na očekivano značenje i upotrebu prideva na *-(lj)iv* uz priloge. Đorđe Šunjevarić u radu „Kontekstualna (ne)uslovljenost augmentativa na *-ina (-čina)* sa značenjem muških osoba“, analizira 84 lekseme i njihovu upotrebu u dva korpusa savremenog srpskog jezika, polazeći od pretpostavke da analizirane augmentativne imenice nose različita semantička obeležja u različitim kontekstima. Uočeni su augmentativi koje pored pejorativnosti koju nose odlikuje i pozitivna nijansa značenja i obrnuto. Takvoj semantici imeničkih augmentativa umnogome doprinosi kontekst, odnosno pridevi koji se uz njih koriste (npr. *šarmantna boemčina, obesna momčina*). Međutim, mnogi analizirani primeri ne mogu biti semantički pozitivno obojeni zbog pejorativnosti motivne imenice (*glupačina, lažovčina* i sl.), te su kontekstualno neuslovljeni, ali i mnogo manje frekventni od augmentativa čija semantika zavisi od konteksta.

Danijela Đorović i Milica Mirić u radu „Svetitelji i verski praznici u kontekstu imenovanja biljaka u francuskom, italijanskom, engleskom i srpskom jeziku“ sagledavaju uticaj religije i narodnih verovanja kao šireg kulturnog konteksta na imenovanje biljaka u francuskom, italijanskom, engleskom i srpskom jeziku. Ovo kvalitativno deskriptivno istraživanje koristi etnolingvistički teorijski okvir za komparativnu se-

mantičku analizu narodnih imena biljaka, pri čemu su lekseme klasifikovane u dve velike grupe – fitonime motivisane ulogom svetitelja i fitonime motivisane praznovanjem svetitelja, pri čemu je većina analiziranih biljnih vrsta iz grupe lekovitih biljaka. S obzirom na činjenicu da su ispitivani jedan germanski, dva romanska i jedan slovenski jezik, jasno je da je kulturni kontekst bitno odredio motivaciju denominacijskih postupaka i pokazao se kao nezaobilazna komponenta ovog tipa leksičko-semantičke analize.

Za razliku od prethodnih radova koji su leksiku ispitivali korpusnom metodologijom, u naredna dva rada primenjeno je empirijsko istraživanje uticaja konteksta na percepciju određenih leksema. Sonja Lero Maksimović u radu „Uloga konteksta u predstavljanju i razumijevanju partikula u savremenom srpskom jeziku“ svoje teorijsko razmatranje o značaju konteksta i odnosa potencijalnih i realizovanih vrednosti pojedinih lingvističkih jedinica za analizu partikula dopunila je rezultatima ankete u kojoj su ispitanici odgovarali na pitanja u vezi s određivanjem mogućih vrednosti pojedinih partikula u zavisnosti od rečeničnog konteksta u kojem su upotrebljene, odnosno da ponude moguću zamenu za svaku datu partikulu, a koja bi u što manjoj meri uticala na promenu iskaza. Dušan Stamenković i Miloš Tasić u radu „Uticaj konteksta na percepciju opravdanosti upotrebe anglicizama: empirijska analiza“ polazeći od klasifikacija anglicizama datih u knjizi *Engleski u srpskom* (Prčić 2019), uz pomoć dva upitnika (jednog u kojem su anglicizmi dati u kontekstu i drugog u kojem se nalaze izvan njega) i dve populacije (studenata anglistike i studenata inženjerskog menadžmenta), ispituju da li kontekst može da utiče na to da se upotreba ove grupe pozajmljenica vidi kao više ili manje opravdana u odnosu na ono što je dato kao ocena opravdanosti u korišćenoj literaturi. Rezultati pokazuju da kontekst umanjuje opravdanost upotrebe anglicizama, ali samo kod pojedinih grupa reči, a naročito kod populacije budućih anglista.

Tri rada u ovom segmentu spadaju u oblast morfosintakse i sintakse i razmatraju fenomene iz tri jezika. U radu „Značenje u kontekstu – engleski modali i njihovi srpski ekvivalenti“ Predrag Novakov analizira uticaj konteksta na razjašnjavanje dvosmislenosti kada se radi o engleskim modalnim glagolima od kojih većina (posebno *can, may, must*) mogu izražavati kako epistemička, tako i deontička, pa i dinamička značenja. Dvosmislenosti su moguće posebno kod izražavanja epistemičke nužnosti i deontičke obaveze, kao i epistemičke mogućnosti i dinamičke sposobnosti subjekta. Autor razmatra konkretne elemente konteksta bitne za tumačenje modalnog značenja kao što su animatnost subjekta, dinamičnost/stativnost situacije, adverbijali, kao i situaciono-kulturološki elementi. Dodatno, analizirani su i srpski prevodni ekvivalenti engleskih primera da bi se proverilo kako je preneto izvorno modalno značenje, jer i srpski modali (posebno modal *moći*) mogu biti višeznačni, pa i njihovo značenje treba sagledati u kontekstu. Slađana Stanojević bavi se kontekstima razvoja oblika italijanskih prošlih vremena sa pomoćnim glagolom *avere*, koja su rezultat viševakovnog procesa gramatikalizacije. Premda precizni konteksti koji su uslovlili tok pomenutog procesa gramatikalizacije, kao i uslovi neophodni da bi se on smatrao završenim i dalje predstavljaju predmet debate brojnih studija fokusiranih na ovaj

problem, dosadašnja istraživanja ustanovila su značajne pretpostavke o sledu semantičkih, morfoloških i sintaksičkih promena koje su rezultirale današnjim analitičkim formama italijanskih prošlih vremena. Autorka kritički razmatra dosada uspostavljene postulate vezane za osnovne odlike jezičkih konteksta u kojima je izvršena reanaliza pomenute strukture na primeru proznih dela Đovanija Bokača, jednog od najznačajnijih autora za domen istorijskog razvoja italijanskog jezika. Predmet istraživanja Miloša Kovačevića je srpski jezik i jedan specifični tip elidirane složene rečenice – komprimirane rečenice s izričnom u formi suprotne klauze. U ovoj strukturi druga klauza ima semantički status izrične dopunske klauze, a uvodi se, međusobno zamenjivim, nezavisnim adverbativnim veznikom *ali* i zavisnim izričnim veznikom *da*, kao npr.: *Neverovatno je, ali/da ja tim uopšte nisam bio iznenađen*. Ono što im je zajedničko je da su u predikatu nadređene klauze tih rečenica uvek izrazi epistemične modalnosti “neverovanja”, “neverovatnosti” ili “začudnosti”. Posmatrane rečenice su implicitne strukture, nastale u procesu elidiranja delova složene rečenice, odnosno iste eksplicitne strukture iz koje su generisane.; up.: *Neverovatno je, ali Muzej grada Beograda nema matičnu zgradu*. [← *Neverovatno je, ali je istinito da Muzej grada Beograda nema matičnu zgradu*]; *Neverovatno je da Muzej grada Beograda nema matičnu zgradu*. [← *Neverovatno je, ali je istinito da Muzej grada Beograda nema matičnu zgradu*]. Detaljnom sintaksičko-semantičkom analizom autor pokazuje na koji su način adverbativni veznik *ali* i eksplikativni veznik *da* došli u konkurentan, kontekstualno gotovo sinoniman odnos.

Poslednja tri rada u drugom segmentu Zbornika spadaju u oblast analize diskursa i pragmatike, oblasti koje su u lingvistici najneposrednije vezane za pojam konteksta. Suzana Marković ispituje uticaj konteksta na interpretaciju indirektnih govornih činova, sa ciljem da ukaže na nužnost uključivanja konteksta u određivanju ilokucione snage indirektnog govornog čina, i to prvenstveno kod nekonvencionalnih indirektnih direktiva, ali i kod drugih kategorija govornih činova. Istraživanje je rađeno na korpusu dramskih tekstova, pri čemu je moguće smestiti određeni indirektni iskaz u konkretni situacioni kontekst i tako pratiti i sociopragmatički relevantne odnose među sagovornicima u smislu stepena bliskosti među njima ili posedovanja društvene moći. Danijela Đorđević i Tijana Vesić Pavlović analiziraju metadiskursne markere u kontekstu sažetaka naučnih radova iz oblasti poljoprivredne tehnike sa ciljem da se utvrdi da li i u kojoj meri autori radova koriste metadiskursne markere kako bi postigli koherentnost i kohezija izlaganja, oblikovali kontekst i uspostavili odgovarajući odnos sa potencijalnim čitaocima. Utvrđeno je da autori sažetaka u većoj meri upotrebljavaju interaktivne nego interakcione markere, čime ostvaruju dobru povezanost teksta, dok približno podjednako koriste ograde i pojačivače. Na osnovu utvrđene upotrebe metadiskursnih markera u analiziranom korpusu, može se zaključiti da se diskurs poljoprivredne tehnike nalazi negde između čvrstih i mekih nauka. Milica Bacić analizira ko(n)tekstualnu uslovljenost leksičkih sredstava evaluacije u pohvalama izdavača na engleskom i srpskom jeziku (engl. *blurb*). Kao istovremeno konvencionalizovani i dinamični tip promotivnih žanrova, pohvale karakteriše dvostruka komunikativna svrha – referencijalna i konativna – koja se realizuje relativno

ustaljenom retoričkom strukturom i ko(n)tekstualno uslovljenim izborom jezičkih resursa. Na osnovu kvantitativne i kvalitativne analize utvrđeno je da su leksička sredstva osnova formulaičnog promotivnog jezika – evaluacija se ostvaruje preuveličavanjem pozitivnih odlika knjige, što se prvenstveno iskazuje pridevima i ređe imenicama, glagolima i prilozima, uobičajena je upotreba složenih sintagmi, spojeva dvaju ili više opisnih prideva modifikovanih prilozima, eksplicitnih i implicitnih superlativa, sinonima i drugih sredstava intenzifikacije i ekspresivnosti. Rezultati istraživanja dodatno potvrđuju da je upotreba evaluativne leksike u onlajn pohvalama uslovljena nizom činilaca: od ko-teksta, književno-umetničkog žanra dela, ustaljenih praksi izdavačkih kuća i ciljne grupe čitalaca do šireg društveno-kulturnog konteksta i retoričkih normi u diskursnim zajednicama na dvama jezicima.

Treći segment zbornika *Jezik, književnost, kontekst* sadrži devet radova primenjenolingvističkog usmerenja pod naslovom „Kontekst nastave jezika i književnosti“. U radu pod naslovom „Dispozitiv tehnologije obrazovanja u kontekstu procesa digitalizacije školstva: teorijsko-metodološka promišljanja“ Jan Krasni razmatra teoretsko-metodološki pristup koji omogućava kritičko proučavanje promena socio-tehnoloških strukturnih segmenata u kontekstu šire društvene formacije, tj. dispozitiva digitalizacije osnovnog obrazovanja. Autor analizira relevantne strateške dokumente, koji predviđaju proces digitalizacije, sa samim sprovođenjem digitalizacije sistema obrazovanja (u ovom slučaju osnovnog školstva) u zemljama centara (NR Kina i SAD), odnosno periferije razvoja obrazovnih tehnologija (npr. Srbija). Autor smatra da se proces digitalizacije obrazovnog sistema nedvosmisleno posmatra kao progresivan i zato se kritički nedovoljno preispituje i zalaže se da se naporednim posmatranjem domaćih i stranih strategija, odnosno sprovođenja ovog procesa, mogu steći uvidi kako u opravdane tako i u neprihvatljive postupke u sprovođenju reformi u obrazovanju.

Dva rada bave se nastavom engleskog jezika na visokoškolskom nivou iz perspektive jezika globalne komunikacije. Irena Dimova u radu „Global English in its changing contexts of use: towards reworking pedagogical practices“ razmatra promenljive kontekste u kojima se danas koristi engleski jezik. Autorka ispituje teorijsko stanovište koje engleskom jeziku pristupa kao kontekstualizovanom konstruktumu koji nastaje u specifičnim komunikativnim situacijama kroz procese usaglašavanja značenja. U radu se takođe razmatraju implikacije ovih novih realnosti u odnosu na proces učenja jezika i ističe se potreba da se redefiniše znanje jezika na takav način da naglasak bude na tome da se studentima pruže znanja, veštine i stavovi sa kojima će moći da se nose sa složenijim načinima upotrebe engleskog jezika. Potrebno je da studenti postanu osetljiviji za sociolingvističke i strategijske parametre komunikacije kao i da budu u stanju da koriste jezik na kontekstualno adekvatan način. U prilog svojim stavovima, autorka daje prikaz jednog kursa engleskog jezika sa Univerziteta u Sofiji, gde su ilustrovane revidirane pedagoške prakse, koje mogu pomoći studen-

tima da steknu znanja i veštine o kojima je bilo reči. Ana Sentov i Isidora Wattles u radu „Intercultural awareness in students' essays in the context of English language curriculum“ predstavljaju rezultate empirijskog istraživanja nivoa interkulturalne svesti kod studenata Anglistike, a na osnovu analize studentskih eseja pisanih kao deo završnog ispita na predmetu Interkulturna komunikacija i prevođenje. Analizom sadržaja, utvrdilo se da je tek 50% studenata izrazilo svoj stav ili iznelo samostalne primere. Verbalizacije stavova studenata klasifikovane su u tri kategorije: prisustvo interkulturalne svesti, odsustvo interkulturalne svesti i lažna interkulturna svest. Na osnovu uvida u broj i kvalitet studentskih iskaza, utvrđeno je da je, ukupno gledano, interkulturna svest nedovoljno razvijena, i da je neophodno interkulturalne sadržaje uvrstiti u predmete gde je to moguće, i predložene su izmene za kurikulume studija engleskog jezika.

U preglednom teorijskom radu Anica Radosavljević Krsmanović razmatra mesto konteksta u teorijama motivacije za učenje stranih jezika, dajući kritički pregled četiri perioda u istraživanju motivacije u oblasti učenja stranih jezika: društveno-psihološki, kognitivno-situacioni, period procesnog modela i društveno-dinamički period. Autorka se fokusira na značaj konteksta kao sociokulturalne dimenzije u okviru društveno-psiholoških teorija, na posmatranje konteksta iz mikroperspektive tokom kognitivno-situacionog perioda, zatim na ulogu konteksta kao dimenzije koja se nalazi u dinamičnom odnosu sa motivacijom u okviru teorija procesnog modela, kao i na kontekst kao komponentu koja se, prema društveno-dinamičkim teorijama, na dinamičan i holistički način integriše sa identitetom učenika. Nakon analize, autorka zaključuje da se najznačajnija promena uloge konteksta u teorijama motivacije za učenje stranih jezika odnosi na posmatranje konteksta ne samo na nivou društvenih i kulturoloških faktora koji utiču na motivaciju za učenje, već i na nivou situacionih ili faktora učionice. Druga značajna promena odnosi se na promenu statusa konteksta, od izolovane, nezavisne varijable u odnosu na učenika, do integralnog dela identiteta učenika. Prema savremenim teorijama motivacije za učenje stranih jezika, kontekst nije statična komponenta već proces, pri čemu se smatra da veza između konteksta i pojedinca zapravo stvara složenu i dinamičnu interakciju iz koje proizilazi motivacija učenika.

Empirijsko istraživanje Dragane Pešić i Ivane Marinković „Listening strategically for academic and applied purposes – is there any difference?“ ispituje upotrebu metakognitivnih strategija pri razumevanju govora od strane studenata koji engleski jezik uče u dva različita konteksta – akademske i strukovne studije turizma i hotelijerstva. Rezultati ukazuju da obe grupe studenata strategije koriste na isti način, što navodi na zaključak da kontekst u kom je strani jezik usvajan ranije, kao i kontekst u kom se nastava stranog jezika odvija na visokoškolskoj ustanovi ne predstavljaju faktore koji u bitnoj meri utiču na ponašanje ispitanika kada je u pitanju pristupanje zadatku razumevanja govora i upravljanje procesom razumevanja. Iako svesni metakognitivnih strategija, ispitanici ih koriste nesistematično i samo u toku samog procesa razumevanja, što svedoči o odsustvu planiranog i kontrolisanog pristupa razumevanju, pa bi bilo korisno uvesti strategijski orijentisanu nastavu koja bi bila usmerena na uvežbavanje veštine razumevanja govora.

Naredna dva rada bave se ulogom jezičkog konteksta prilikom čitanja, na maternjem i stranom jeziku. Buba Stojanović u radu „Jezički kontekst i tumačenje nepoznatih reči u čitankama“ ističe činjenicu da književna dela u nastavi često sadrže učenicima nepoznate reči i izraze i zalaže se da bi čitanke, male antologije književnih tekstova namenjenih određenom uzrastu, u okviru lingvometodičke aparature, trebalo da sadrže precizna objašnjenja nepoznatih reči obavezno usklađena sa jezičkim kontekstom u kome se javljaju. U empirijskom delu rada, autorka je prikazala komparativnu analizu čitanke za treći razred osnovne škole aktuelnih izdavača u Srbiji. U radu „Čitanje na stranom jeziku: uloga konteksta u konstruisanju smisla teksta“ Vesna Simović ističe da prilikom čitanja, kako na maternjem tako i na stranom jeziku, kontekst kao i situacija koja definiše čitalački akt imaju važnu ulogu u konstruisanju smisla teksta. Prema kognitivističkim istraživanjima, čitanje predstavlja spoj dva različita kognitivna procesa: procesa nižeg nivoa, tj. dekodiranja (prepoznavanje grafema, pojedinačnih reči, sintakse) i procesa višeg nivoa, tj. korišćenja prethodnih znanja aktiviranih kontekstualnim, tematskim, referencijalnim, žanrovskim elementima na osnovu kojih se postavljaju, proveravaju, odbacuju ili potvrđuju pretpostavke o daljem toku teksta. Automatizovanje procesa nižeg nivoa koje se zasniva na dobrom vladanju lingvističkim elementima omogućava čitaocu da koristi kontekst i svoja prethodna znanja i tako uspešno konstruiše smisao teksta. U empirijskom delu rada autorka je ispitala kako studenti koji studiraju francuski jezik ili ga uče kao drugu strani jezik koriste kontekst prilikom čitanja tekstova na francuskom jeziku, koje strategije koriste i kako prevazilaze linearno, tzv. reč-po-reč čitanje.

O važnosti kulturnog konteksta u nastavi prevoda sa srpskog na engleski jezik pišu Tiana Tošić Lojanica i Ivana Palibrk, ističući da je (pre)poznavanje elemenata kulturnog konteksta u proznim delima neophodno pri razumevanju samih dela, poruka koje se njima prenose, autorovih namera i postupaka, i to na dva nivoa – kontekstu radnje i kontekstu nastanka. Empirijski deo rada ispituje svrshodnost teorijske nastave na časovima prevođenja, tj. da li upoznavanje studenata sa prevodilačkim tehnikama i zajednička analiza konkretnih primera mogu uticati na kvalitet samostalnog prevoda studenata pri prevođenju odlomaka romana koji sadrži dva tipa kulturno markiranih leksema, turcizme i frazeologizme.

Poslednji rad lingvističke tematike je rad „On the perception and production of allophones by Serbian EFL learners“ Danice Jerotijević Tišma. Polazeći od hipoteze da je formiranje nove kategorije u međujeziku moguće pod uslovom da učenici ciljne kontraste percipiraju kao fonetski različite od kontrasta u maternjem jeziku, autorka ispituje percepciju i produkciju engleskih alofona kod srpskih učenika engleskog kao stranog jezika na tercijarnom nivou obrazovanja, tj. kako zapravo fonetski kontekst utiče na percepciju i produkciju alofona konsonanata. Empirijsko istraživanje sastojalo se od testiranja percepcije i produkcije kroz zadatak identifikacije i čitanja vezanog govora, koji je trebalo da delimično simulira situaciju u spontanom govoru. Rezultati ukazuju na diskrepantni odnos percepcije i produkcije, sa višim nivoom percepcije u većini slučajeva. Rad se takođe osvrće na važne pedagoške implikacije vezane za nastavu izgovora i alofona u srpskom kontekstu učenja engleskog kao stranog jezika.

Tema skupa *Jezik, književnost, kontekst* otvorila je mnoge mogućnosti za grupisanje i sistematizaciju radova pod kapom književnih istraživanja jer je 'kontekst' nadasve polisemičan pojam. Ovaj put smo pribegli najjednostavnijoj klasifikaciji i radove podelili najpre po jeziku, a zatim po kriterijumu naša ili strana književnost. Ovo grubo razvrstavanje ne bi trebalo da spreči zainteresovanog čitaoca da sačini svoj sadržaj i probere radove po kriterijumu koji mu je iz određenog razloga relevantan ili interesantan: recimo prema žanru, prema određenom autoru, prema književnoistorijskom periodu, teorijskom pristupu ili pak prema nekom drugom specifičnom kontekstu. Ukupno dvadeset četiri rada u drugom delu Zbornika mogu da zadovolje radoznalost mnogih istraživača koji tragaju za onim što je baš njima potrebno, a ukoliko ipak ne budu zadovoljni izborom ostaje im opcija da na našem sledećem aprilskom okupljanju izlože svoje viđenje datog problema i prilože radove koji će dopuniti uočene praznine.

Iz ovog razloga četvrti segment jedinstvenog Zbornika radova sa skupa *Jezik, književnost, kontekst* čini grupa od deset radova kojima je uglavnom zajedničko samo to što se bave delima stranih književnosti. Prva četiri priloga ostaju u kontekstu američke kulture i pružaju sasvim nove uvide u njene različite aspekte. Recimo, Vladislava Gordić Petković i Aleksandra Žeželj Kocić u svojim tekstovima imaju za predmet delo ikone američke književnosti, Ernesta Hemingveja, ali njemu pristupaju na sasvim drugačije načine: dok ga prva autorka tumači iz perspektive medija druga ga prati kroz teoriju recepcije. Istraživanje „Kontekstualizacija jedne Hemingvejeve priče: 'Bregovi kao beli slonovi' u teorijskim i multimedijalnim okvirima” ima za cilj da pokaže da Hemingvejevo delo nudi čitav univerzum tumačenja, i taj cilj ostvaruje, koliko je to moguće zbog ograničenog obima rada, kroz nekoliko primera: navodeći etablirane interpretacije poznatih kritičara, ukazujući na nove pristupe koji simbolima ili analizi diskursa pridaju veliki značaj, podsećajući da su i drugi veliki pisci tumačili Hemingveja, predočavajući nam filmovane verzije njegovih dela i na kraju dodajući i društvene mreže bez kojih danas o Hemingveju ne može da se razgovara. Ovim je Vladislava Gordić Petković stavila Hemingvejevo stvaralaštvo u najširi mogući kontekst kome je nedostajala samo recepcija njegovog dela kod nas, o čemu upravo piše Aleksandra Žeželj Kocić u prilogu „Društvenokulturni kontekst tumačenja dela Ernesta Hemingveja kod nas”. Na ovaj način dve iskusne interpretatorke dela Ernesta Hemingveja različitih generacija stvaraju savršen kontekst za razumevanje ovog velikog američkog pisca. Violeta M. Janjatović ostaje u kontekstu američke kulture kome dodaje uvid u njen možda najvažniji istorijski period putem rada pod naslovom „Novoistorijsko tumačenje ženskih glasova u kontekstu Američkog rata za nezavisnost: slučaj Grejs Grouden Galovej“. Autorka tvrdi da bi se istorija američkog ustavno-revolucionarnog perioda razumela u potpunosti, neophodno je čuti i razumeti glasove žena iz tog perioda, tako da se ona iz perspektiva novoistorizma usredsređuje na Grejs Grouden Galovej kao jednu od žena koje su bile aktivne u ratu

i čiji glas zabeležen u pismima doprinosi razumevanju ovog složenog trenutka, iako je istorijski potisnut i skoro sasvim zaboravljen. Na sličan način Ana Kocić Stanković u izlaganju „Rekontekstualizacija suđenja salemskim ‚vešticama‘“ takođe obraća pažnju na događaj iz davne prošlosti koji i dalje daje povoda za različita tumačenja. Od suđenja salemskim ‚vešticama‘ u 17. veku do danas predstava o ženama kao vešticama menjala se i prilagođavala istorijskom i društvenom kontekstu. U kolonijalnom periodu prisutna je izrazito negativna stereotipizacije žena čije je ponašanje odstupalo od norme dok su u kasnijem periodu tzv. ‚vešticе‘ postale književno sredstvo za istraživanje i objašnjavanje ljudske prirode i čak metafore za kritiku sopstvenog društva i sredstva za skretanje pažnje na položaj žena u savremenom društvu.

Ova četiri prikazana teksta pokazuju kako se kontekst jedne kulture može osvetliti na mnogo načina, a sledeća četiri istraživanja potvrđuju ovaj stav, i to u kontekstu britanske književnosti i kulture. Ana Sitarica proučava položaj čoveka u kontekstu verbalnog nasilja i zaključuje da opasnost naročito pretili otuđenoj osobi, kakvi su likovi Pinterovih drama *Rođendan* i *Nastojnik*, koji su u apsurdnim dramskim situacijama podvrgnuti upotrebi jezika kao oružja za mučenje i dominaciju. U prilogu „(Ne)slobodan pojedinac u svetu verbalnog nasilja – društveni kontekst ‚komedije pretnje‘ Harolda Pintera“ autorka osvetljava Pinterov pesimističan pogled na samu ljudskost i na mogućnost da pojedinac sačuva svoju slobodu u kontekstu nametnutih društvenih normi. Mada u drugačijem fonu, Džulijan Barns, još jedan značajan britanski pisac, takođe je veoma zabrinut zbog brutalnosti ispoljenoj u određenim istorijskim događajima kao i zbog načina na koji se oni kasnije prikazuju, što autorke Lidija Palurović i Lena Tica ističu u radu „*Istorija sveta u 10 ½ poglavlja* Džulijana Barnsa u kontekstu postmodernih teorija o neuhvatljivosti prošlosti.“ One smatraju da se Barnsova percepcija istorije zasniva na entropijskom modelu što ne daje prostora za optimizam, ali omogućava Barnsovim junacima koje je istorija zaboravila ili izopštila da ispričaju svoju priču što ovaj omiljen postmoderni istorijski roman čini relevantnim za kritičko sagledavanje i preispitivanje prošlosti, odnosno razumevanje sadašnjosti. Treći britanski pisac koji je uspeo da stvori vanvremenskog junaka je Artur Konan Dojl čijeg *Šerloka Holmsa* rado čitaju sve generacije svuda po svetu. Vasilisa Cvetković je u izlaganju „Šerlok Holms u transmedijalnom kontekstu“ nastojala da pokaže da ga takođe rado i gledaju, sada kada je ovaj roman obrađen i za vizuelne medije. Ona analizira Bi-bi-sijevu ekranizaciju *Šerlok* (2010–2017) i ističe narativne mogućnosti koje nose savremeni mediji i koje su tvorci ove produkcije iskoristili da ikoničnog detektiva iz 19. veka učine zanimljivim i svežim i gledaocu iz 21. veka. Još jedan svetski poznat lik iz britanske književnosti čije transfiktionalne i transmedijalne verzije nije lako pobrojati jeste Šrankenštajn. Njime se bavio Sergej Macura u tekstu „Izvor životodavne iskre: prirodnonaučni kontekst Frankenštajna“ i to iz ugla koji bi i autorki *Frankenštajna* bio zanimljiv. Naime, Macura prati reference koje Meri Šeli daje u svom romanu o tragičnom čudovištu i povezuje ih sa eksperimentatorima i naučnicima koji su čeznuli i pokušavali da putem elektriciteta, neurofiziologije i elektrohemije reanimiraju mrtvi organizam. Iako nije uvek bila u pravu, Meri Šeli je bila dobro upoznata sa čitavim dijapazonom doktrina koje su se bavile tzv. iskom

života, od okvira nedodirljivosti Božje tvorevine, preko racionalističke teorije bioelektričnog fluida, sve do preteča evolucije XIX veka, jer je i sama pokušavala da je shvati i protumači kao alhemijsku, vitalističku, organicističku, hemijsku, neurološku i iznad svega električnu misteriju. U svetlu nastojanja savremene nauke da (beskrajno) produži ljudski vek, *Frankenštajn* ostaje simbol ljudskog hibrisa, ali i prepoznatljivi simbol britanske književnosti.

U ovom delu Zbornika nalaze se još dva rada koja se bave delima iz dve velike nacionalne književnosti, na nemačkom i ruskom jeziku. Branka B. Ognjanović i Nataša P. Rakić tumače čuveni roman austrijskog pisca Ransmajera i za cilj svog izlaganja „Istorija i fikcija u romanu *Užasi leda i mraka* Kristofa Ransmajera“ postavljaju ispitivanje pozicije naratora i problem promišljanja istorije u kontekstu postmodernih shvatanja odnosa istorije i fikcije da bi pokazale kako se u odabranom romanu vrši rekontekstualizacija istorije. Opsednutost mistikom Severnog pola odvela je mnoge ekspedicije među njegove užase leda i mraka, pa i nekoliko austrijskih istraživača od kojih se nekima očekivano gubi svaki trag. Ransmajer koristi takav zanimljiv zaplet da bi svojim romanom problematizovao percepciju istorije, a autorke u postmodernom maniru analiziraju roman kao istoriografsku metafikciju i njegovu rekontekstualizaciju u sadašnjosti naratora. Velimir Ilić, pak, u svom tekstu „Književni dijalog F. Enstija i L. Lagina: gospodin Fakraš u sovjetskom i postsovjetskom kontekstu,“ baziranom na doktorskoj disertaciji „Ruska autorska bajka sovjetskog perioda,“ upoređuje britanski original sa ruskom verzijom i rasvetljava socijalno-istorijski kontekst tadašnjeg Sovjetskog Saveza. Iako je osnovni cilj Ilićevog istraživanja usmeren na strukturu dela, konstruktivne elemente i književne postupke, analiza vodi zaključku da autorska bajka u sovjetskom periodu postaje adut ideologa vlasti zbog prikazivanja moralnih vrednosti i očekivanih modela ponašanja.

Deset radova iz četvrtog segmenta Zbornika, dakle, prikazuju četiri velike kulture zgusnuto utkane u tekstove različitih žanrova i istorijskih perioda i to u teorijskom i multimedijalnom kontekstu, u društvenokulturnom ili novoistorijskom kontekstu, u kontekstu postmodernih teorija, pa čak i u prirodnonaučnom kontekstu. Ova raznolikost potvrđuje da je tema konteksta srećno odabrana, što se može ilustrovati i prikazivanjem sledećih sedam članaka kojima je zajednički pre svega fokus na našu književnost i, naravno, koncept konteksta kroz čiju vizuru se sada tumače romani, poezija, pripovetke i drame domaćih pisaca. Organizacija prihvaćenih priloga je uslovno rečeno hronološka jer počinje onima koji se bave delima savremenih pisaca i postupno ide ka ranijim delima srpske književnosti.

Tako Milan B. Gromović proučava poetiku Milosava Tešića u kontekstu vizantijske duhovnosti u radu sa tim naslovom da bi ukazao na to kako Tešić uspeva da objektivizuje lično religiozno iskustvo kroz poetski iskaz pesama sabranih u zbirci *Sedmica*. Vizantijsko i svetosavsko bogoslovlje omogućilo je Tešiću da stvori autentičnu umetničku viziju i ponudi svoj obrazac literarno-sakralnog odnosa prema svetu

u vidu poetske molitve i dijaloga sa Gospodom. Gromović prepoznaje ovu osobenu duhovnost u jednoj struji savremenog srpskog pesništva čija vitalnost ukazuje na mogućnost njenog razvoja u predstojećim decenijama ovog veka.

Sasvim drugačiji pristup ima Maša Stanišić koja se služi transmedijalnom naratologijom da bi pokazala kako se književna priča rekreira u kontekstu medija kojim je iznova kazana. U svom izlaganju „Književni tekst u kontekstu filmskog medija: *Peščanik* Danila Kiša u književnosti i na filmu“ ona analizira relacije ostvarene između ovog poznatog romana i filma *Saboča Tolnaja* i uočava sličnosti u formi ovih različitih umetničkih žanrova. Montaža kao tipično filmska tehnika primenjena je i u romanu kao inovativni postupak u konstrukciji narativnog teksta. Autorka takođe predočava i kompleksnost pojmova autorski kontekst i kontekst recepcije dela.

U tekstu „Književnoistorijski kontekst kao merilo pesničke samosvojnosti na primeru poezije Novice Tadića“ Jelena S. Mladenović traga za elementima autohtonosti poetike ovog srpskog pesnika i nalazi ih u nemogućnosti potpunog pripadanja nekom književnoistorijskom pravcu. Tadićeva poezija se vezuje za modernističke tendencije zbog poigravanja verističkim i kritičkim elementima, ali i za postmodernizam zbog zatvaranja u fantazmagorijski svet i čest parodijski diskurs sa ludičkim elementima. Njegov originalni spoj ovih različitih poetičkih osobina čini Tadićevu poeziju samosvojnou, zaključuje autorka.

Skoro sto godina pre nego što stvarali Tešić, Kiš i Tadić svoju zbirku pripovedaka *Beogradske priče* pisao je Simo Matavulj, a Jelena Milić ih u kontekstu naše konferencije tumači pod naslovom „Identitet i kontekst: umetnička slika grada i ljudi u Matavuljevim *Beogradskim pričama*.“ Njena namera je da ukaže na ulogu kulturnoistorijskog i društvenog konteksta u stvaranju identiteta grada i njegovih stanovnika na osnovu umetničkog oblikovanja slike Beograda i identitete koje prihvataju njegovi žitelji u pomenutim pripovetkama. Kako kulturološki profil ovog grada počiva na grotesknim ukrštanjima razlika tako i identitet ljudi koji u njemu žive biva obojen hronotopom Beograda kao Bahtinovog vremena u prostoru.

Negde u to vreme i Nušić je zamišljao svoju gospođu Ministarku koja je u formi drame dovršena 1929. godine i postala fenomen srpske književnosti o kome u istoiomenom članku piše Mirjana Krtolica i glavnu junakinju metaforički definiše kao hroničnu bolest društva koja nije ni vremenski ni geografski određena. Upravo ta njena odlika omogućava kreativno transmedijalno transponovanje *Gospođe ministarke* koje autorka ilustruje osvrtom na dve televizijske i jednu pozorišnu adaptaciju Nušićeve komedije, da bi problematizovala moralnost ne samo lika gospođe ministarke već i društva u kome se ona manifestuje i tako naglasila značaj društvenoistorijskog konteksta za proučavanje umetnosti.

U našem hronološkom vraćanju unazad, sada već sasvim u okvirima 19. veka, Biljana Soleša istražuje kontekst istorijskog i dokumentarnog u pripovetkama „Katarska buna“ i „Surgun“ Milorada Popovića Šapčanina u tekstu sa tim nazivom. Autorka smatra da je Šapčanin u svojim pripovetkama dao uspešnu umetničku sliku odjeka istorijskih zbivanja u životima običnih ljudi sa margina zbivanja i analizira ih u kontekstu odnosa istorije i književnosti iz perspektive najpoznatijih stranih i domaćih teoretičara.

Na kraju petog dela Zbornika nalazi se prilog „Jug kao kulturološki kontekst u konstruisanju likova u delima Tenesija Vilijamsa i Borisava Stankovića.“ Autorka Marija Nešić polazi od poznate teze da geografski položaj utiče na formiranje ličnosti, odnosno mentaliteta društva te da kulturološki kontekst, a ne biologija definiše konstruisanje likova u književnosti. Vilijams i Stanković su odlični primeri za ilustrovanje ovog fenomena jer se u njihovim delima javljaju likovi u potpunosti kontrolisani sistemom vrednosti Juga i ne retko dovedeni u psihopatološko stanje koje se ipak pripisuje biološkom, a ne društvenom kontekstu, u skladu sa pogrešnom pretpostavkom da je Jug i sve što on simbolizuje anomalija u odnosu na zdrav duh Severa.

U ovoj grupi od sedam radova predmet analize su dela Tešića, Kiša, Tadića, Matavulja, Nušića, Šapčanina i Stankovića sagleđana u kontekstu duhovnosti, transmedijalnosti, hronotopa, književnoistorijskih kretanja, dokumentarnosti i kulturoloških odrednica. Prilozi u ovom segmentu Zbornika odražavaju raznovrsnost i bogatstvo srpske književnosti bez obzira na to u kom veku je nastala.

Istraživanja objedinjena širokim podnaslovom „Context in Literary Studies“ čine šesto poglavlje Zbornika radova sa skupa *Jezik, književnost, kontekst*. Budući da je skup multidisciplinaran i dvojezičan, prilozi na engleskom jeziku su grupisani zajedno bez obzira na možda opravdanije tematsko grupisanje. Razlog je praktične prirode, pre svega u nameri da olakša čitanje radova onima koji se ne služe srpskim jezikom. Tu se nalazi sedam izlaganja iz oblasti filozofije, hagiografije, studija traume, politike roda, studija kulture i klasičnih studija. Članak “Aestheticism and Decontextualization” je na početku ovog segmenta jer se bavi širokim zahvatom dekontekstualizacije pojedinca onako kako ga je osmislio Kjerkegor, a protumačio Bojan Blagojević. Naime, pojam estetski modus egzistencije označava pogled na svet zasnovan na radikalnoj dekontekstualizaciji pojedinca što podrazumeva transformaciju života u umetničko delo, a za posledicu ima političku anonimnost. Opstati kao autentična individua podrazumeva prihvatanje odgovornosti za sopstvene odluke i odbacivanje dominantne ideje koja čoveka povezuje sa zajednicom. Opasnost leži u tome što dekontekstualizacija može da proizvede demotivisanog pojedinca podložnog manipulacijama vlastodržaca kao i samoobmanama.

Vladimir Vujošević baca sasvim novo svetlo na stvaralaštvo čuvene britanske književnice Fleneri O’Konor ukazujući na elemente hrišćanskih hagiografija u njenim pripovetkama. Ona je odlično poznavala žanr hagiografije i u svom stvaralaštvu često koristila njegove konvencije i motive. Neupućeni čitalac se lako zbuni dekontekstualizovanim i kriptičnim prisustvom hagiografskih narativnih sredstava u njenim delima i meša ih sa gotskim senzibilitetom usled bizarnosti slika nasilja i telesnih anomalija. Na neki način, gotski kvalitet dela O’Konorove predstavlja ovosvetovnu kamuflažu za njihovu sakralnu suštinu. U prilogu „Nakaze i djevice: hagiografski kontekst čednosti i tjelesnog deformiteta u ‘Hramu svetog duha’ Fleneri

O’Konor“ Vujošević apostrofira hagiografski modus operandi kao specifičnost kulturnog konteksta u stvaralaštvu O’Konorove.

Roman *Keti Eker Blood and Guts in High School* (Krv i creva u srednjoj školi), pun brutalnosti i nasilja, povod je za analizu dezintegracije narativa u okviru studija traume kojima se bavi Natalija Stevanović. U radu „Kathy Acker’s Disintegrated Narrative within the Context of Trauma Studies“ autorka ističe bezbrojne forme nasilja koje karakterišu period postmodernizma (ali sežu i daleko van njegovih granica) te i forme trauma njima izazvane. Dezintegracija narativa je samo jedna od njih, prividno manje značajna ali suštinski odraz egzistencijalnog užasa savremenog čoveka. Tehnika pastiša i plagiranja *Keti Eker* odražava dezintegraciju njene glavne junakinje tako da eksperimenti sa jezikom predstavljaju skepsu svojstvenu poststrukturalizmu da efikasno prikaže istinu. Tu je ujedno i skepsa da traumu prati oporavak.

Problem traumatičnosti viktorijanske ideologije roda po devojčice srednje klase razmatra Stefana Stojković u izlaganju “The Gender Politics of Education and the Ideological Context in Michael Faber’s *The Crimson Petal and the White*.” Specifičan ideal ženstvenosti toga doba ostavio je štetan trag na potonje generacije, a glavne junakinje romana iskazuju svoj revolt prema njemu i subverzivnu moć tako što pokazuju neposlušnost i nepokoravanje patrijarhalnim normama. Autorka se dakle služi kontekstom obrazovanja u cilju kritike viktorijanskih vrednosti.

U kontekstu australijskih aboridžinskih kultura, Jovana Stevanović analizira dvosmislenost zamenice ‘ja’ u kulturološkom kontekstu romana *Raki B. Vongara* u tekstu sa tim nazivom (Ambiguity of the Pronoun ‘I’ in the Cultural Context of B. Vongar’s Novel *Raki*). Ona uočava ukidanje kartezijanske podele na subjekat i objekat kod Vongara i prati kako se to odražava na simboličku razliku i implikacije antropološke upotrebe ove zamenice u aboridžinskom svetu.

Darko Kovačević iščitava celokupan opus Pola Oстера iz perspektive njegovog romana 4, 3, 2, 1 da bi zaključio da je ovo jedinstveno književno delo zbog svoje složenosti, tema i tehnike pripovedanja iako se savršeno uklapa u ideološki kontekst njegovih prethodnih romana. Svoje istraživanje “Paul Auster’s 4 3 2 1 in the Ideological Context of his Previous Novels” autor zasniva na ideološkom aspektu fokalizacije koji prati i objašnjava oslanjajući se na poznate studije o ideološkim aspektima u književnosti.

Članak Biljane Vlašković Ilić, “Antigone’s Spirit in Modern Irish Heroines,” poslednji je rad književne tematike i, sticajem okolnosti, poslednji rad u ovom Zborniku. Autorka je stava da se lik Sofoklove Antigone uspešno uklapa u kontekst irske istorije i književnosti jer njen duh nastavlja da živi i u junakinjama komada *Jejtsa*, *Singa* i *O’Kejsija* koje je ona odabrala za korpus svog istraživanja. Antigona postaje svestremena junakinja koja obara ograničenja društveno konstruisane rodne pripadnosti jer ne pokušava da održi svoj status kao žena niti želi da se uklopi u konvencionalnu rodnu ulogu, tako da se svaki čitalac lako može poistovetiti sa njom. Ovu njenu odliku prepoznali su pisci ne samo iz Irske i iskoristili je za stvaranje svojih originalnih verzija u kojima je ipak duh Antigone, kao što autorka u radu i pokazuje.

Ovaj kratki prikaz radova grupisanih u tri lingvistička i tri književno orijentisana segmenta u tematskom zborniku *Jezik, književnost, kontekst* daje dobar uvid u kvalitet i raznovrsnost radova izlaganih na istoimenom skupu, održanom aprila 2019. godine. Vodeći se ključnim pojmom 'kontekst,' svaki autor je nastojao da iz ugla svoje pretežno jezičke ili književne discipline (a i nekih drugih naučnih disciplina) prikaže važnost konteksta za njeno tumačenje i poimanje. Ukupno pedeset četiri istraživanja dala su pedeset četiri varijacije na temu kontekst što pre svega ilustruje duh nauke kojoj nijedan koncept nije ograničavajući.

U okviru skupa, a kao odgovor na praktične izazove profesionalnog života naučnika koji se bave naukom o jeziku i književnosti i srodnim disciplinama, prvi put na našim skupovima održan je i okrugli sto, sa temom „Status nauke o jeziku i književnosti u kontekstu regulative i prakse u Republici Srbiji: status istraživača, uslovi za napredovanje, kategorizacija publikacija” gde su učešće u diskusiji uzeli predsednik i članovi Matičnog odbora za jezik i književnost, predstavnici Filozofskog fakulteta u Nišu u stručnim telima Univerziteta u Nišu i više nastavnika Filozofskog fakulteta, uz prisustvo kolega sa Filozofskog fakulteta u Nišu i drugih visokoškolskih ustanova. Diskusiju sa skupa objavljujemo u dodatku Zbornika, u nadi da će poslužiti kao izvor informacija ali i kao osnova za razmišljanje i delovanje.

Zahvaljujemo svim učesnicima međunarodne tematske konferencije *Jezik, književnost, kontekst* na izloženim priložima i radovima koje su poslali za Zbornik, kao i svim brojnim recenzentima pojedinačnih radova i celog Zbornika, koji su svojim sugestijama doprineli kako kvalitetu objavljenih radova tako i publikacije u celini.

Posebnu zahvalnost za pomoć oko organizacije ovog naučnog skupa i štampanja zbornika dugujemo upravi i službama Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, kao i dekanici, prof. dr Nataliji Jovanović. Nadamo se ovakvoj podršci i aprila 2021. kada organizujemo novu naučnu konferenciju, *Jezik, književnost, alternative*. Takođe se zahvaljujemo i Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja što nas je i ovom prilikom finansijski podržalo.

U Nišu, februara 2020.

Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić